

I

LA LAURA

No havia pogut dormir gens. Massa neguit esperant el trenc d'alba. Massa gran la casa i massa gran el poble. Massa gran per ella que havia quedat sola.

La Laura era la darrera criatura que nasqué en aquell petit llogaret penjat, a més de mil metres d'alçària, damunt el bosc de Carreu en el camí del cap de Boumort. I era, també, la darrera persona que hi restava. Els pocs que hi quedaven no havien volgut començar el tomb de la meitat del segle vivint en un poble en el que tot era passat. No hi havia futur.

El dia de Tots Sants del mil nou-cents seixanta cinc, mossèn Ramon, el rector d'Aramunt, digué la darrera missa a l'església tancada poc després de la guerra, quan desaparegué mossèn Feliu, el darrer capellà rector del caseriu. L'obrien, només, pels oficis de la

Setmana Santa oficiats pels propis feligresos que guardaven a la memòria els cants de la Passió i del Via Crucis, i també quan es moria algú. Havien de baixar a Pessonada, a cal fuster, per al taüt i fer que avisessin a algun capellà dels que peixien per la comarca. Aquell dia, les dones que encara hi vivien van tenir feina a treure la pols d'uns bancs mig corcats que posaven en perill l'anatomia dels qui oïen la missa. Molt poca gent oïnt-la. Els del poble i els tres conductors dels camions que els durien cap a altres horitzons camí de la Pobla.

El bestiar feia setmanes que l'havien aviat a altres pobles. Venut, donat o dipositat en un altre indret on pogueren refer la seva vida. Començar de nou si els era possible. La resta, mobles, estris, relíquies d'antics aixovars, sortirien amb la gent i els camions cap a la nova destinació. Marxarien tan aviat com el capellà entonés el *ite missa est*. S'acomiadarien dels morts al cementiri. Ja no els visitarien l'endemà, el dia de difunts. Deixarien, a peu de tomba, un pomell de flors de bosc i de pensaments. Hi enfonsarien la ceba del lliri morat per si a cada tardor volia reflorir. I dirien adéu. Per sempre més. No els quedaven llàgrimes per plorar el comiat. Feia dies que el poble era un poble mut. Ningú no gosava de parlar. Ni pel dol de l'abandó. Només mossèn va repartir, junt amb la darrera benedicció allò: *que Déu us beneixi*.

Els de casa Toà —dos vellets que havien perdut el fill a la guerra civil— se n'anaven a Tremp, a casa de la

filla que estava casada amb un guàrdia civil. Era una qüestió de pura subsistència. El vell Pep ja no podia fer llenya ni la seva muller coure el menjar per a les gallines. Temps feia que no criaven garrí. Els feien el pa amb la farina d'un camp de blat que els menava l'hereu de casa d'en Saneta.

Eren, els de casa d'en Saneta, els qui hagueren pogut seguir al poble. Una casa amb dos nois. El cabaler —que havia provat, sense èxit, de seguir carrera al seminari de La Seu— s'havia llogat de mosso a casa Bastida d'Aramunt. L'hereu tenia prou forces per menar l'argenda i al vell Tonet d'en Saneta encara li en quedaven. Tanmateix, no podien romandre sols al poble. Era una mort en vida. Temien de no trobar xicota per al noi i raó no els en faltava. Decidiren marxar i establir-se a Pessonada. Compraren una casa en bon estat d'una família que havien marxat cap a Barcelona i un tros molt gran que s'havia de desermar per conrear-lo. També es feren amb un hort suficient per a les seves necessitats. La casa tenia una eixida que donava a una era on varen guardar les ovelles —vint caps de bestiar— i dues lluentes mules rosses. Pessonada està a mig camí de la Pobra.

El cop de gràcia definitiu al poble l'havien donat els de casa Rineta. Un matrimoni d'edat madura que tenia dos fills que encara no havien fet el servei militar i una noia de setze anys que havia nascut un any abans que la Laura. Era la casa més forta del poble. El gran dels d'en Seneta els rondava la xicota i

aquest fet els acabà de decidir. No volien que la seva filla s'enterrés en aquell indret, perdut i amagat entre muntanyes i veren precipitar la decisió. Havien estalviat uns diners, es vengueren un ramat de més de cinquanta ovelles i alguna cabra a en Pere Cabrot de Claverol i s'establiren a la Pobla de Segur. Muntaren un bar-restaurant al que ben aviat seria el barri de l'estació. El ferrocarril estava a punt d'arribar a la Pobla. Varen ser previsors. Els fills aprendrien un ofici. No varen ser els primers d'anar-se'n. Des que va acabar la guerra fratricida, cada any en marxava, com a poc, una família del poble.

Hi havia dues dones més a la missa. Dues dones i prou. La Roseta d'en Grassa i la Maria de Motes. Bé, també hi eren la Laura i la seva mare, la Marina. En total, les darreres deu persones que quedaven d'un poble que, a les acaballes del segle anterior, vorejava el centenar d'habitants.

La Roseta era menuda i vídua de feia anys. Deien que, de tan menuda, no havia pogut tenir fills. A l'era de casa tenia una cort que molts envejaven. Galls, gallines i conills i, fins feia pocs anys, un enorme marrà que procurava lletons a totes les cases del poble que en volien engreixar. Ella tenia dret a triar entre els més valents. Farcia i assecava un embotit de fama a la comarca. Menava un hort amb abundor de verdura. Per a consum propi i per alimentar els animals de casa. Un dimecres al mes, anava a mercat, a la Pobla, a vendre xolissos, botifarra de la llengua,

ous i animals de corral. Amb això feia unes pessetes i comprava per a les seves necessitats, que eren poques. Ajudava a pastar pa i coques per coure al forn comunal que encenia un cop per setmana – normalment, els dijous- a punta de dia. La pagaven, naturalment, amb pa i coca.

La mestressa d'en Grassa tenia una cabra que li donava llet. Llet i formatge que brossava amb la flor d'un card que ella únicament coneixia. La falta de forces, a mesura que avançava en edat, i la minva constant del poble, la feren entrar en un neguit que la trasbalsà. No es sentia segura. Se li n'anava el cap. Van començar a dir que estava *fateta*. Acabaria els seus dies a la Pobla. Les monges havien muntat un asil –que és com llavors en deien de les llars d'avis- i se n'anà a esperar el darrer viatge. No s'ho podia pagar amb diners. Ho pagaria amb feina.

La Maria de Motes no coneixia mascle. Va ser la germana més petita d'una família molt nombrosa però de curta vida, i es quedà fadrina. Cosia i brodava. Ho feia per a tots els del poble. És clar, el tots es convertí en molt pocs. Se li acabà la feina i, si li en donaven, era per misericòrdia. La Roseta d'en Grassa la socorria, però això no podia pas ser. Tenia uns nebots a Sossís, el poble de les mines de carbur, i se n'anà amb ells, amb els de casa Gaset. Guardava uns diners estalviats en una llibreta fruit de tanta feina d'agulla i van convenir (la varen obligar) a que els hi deixés en testament que, mentrestant, ells el

guardarien. Sossís està a tocar de la Pobla. Cosiria i brodaria per a hom que li ho encarregués. No seria una nosa insuportable per als seus nebots. No tornaria mai més al poble que la va veure nàixer.

Acabada la missa, passaren tots pel davant del cementiri. Mossèn Ramon resà un parenostre acompanyat de murmuris intangibles i d'alguna llagrimeta rebel que lliscà per més d'una galta. Baixaren amb els farcells i les noses uns cinc-cents metres fins a la pista forestal, vora el riu Carreu, on esperaven els camions. No s'hi havien pogut atansar més. Realment, tenint en compte els temps que corrien, el poble era quasi inaccessible. El silenci només el trencava les súpliques de la mare de la Laura.

—Has de venir amb nosaltres, nena, no et puc deixar ací sola.

—Ja t'he dit que no vindré avui, mare.

—Ets tossuda com una mula.

—No fa un any que pare és mort. Demà és el dia de difunts. No vull que, al menys el primer, estigui sol, sense que ningú el vagi a veure.

—Em fas sentir culpable. Saps que els camions de la serradora demà fan festa i només avui ens podien ajudar a tragar els estris. No t'estàs comportant com una bona filla.

—*Oi, tant!. Només serà un cop a la vida, però pare no estarà sol el seu primer dia de difunts. Ja sóc una dona.*

—*Ni una dona ni una jove. Ets una nena... una setmana fa que has fet els quinze anys. Senyors... si us plau!... no veieu que no la puc deixar sola?.*

Dos dels camioners la prengueren amb força dels braços, com per obligar-la a anar amb ells. La resta dels fugitius baixaven, a pleret, camí avall, amb parsimònia. La Laura els etzibà una d'aquelles mirades penetrants que travessen fins el fons del cervell.

—*No em toqueu!!. Un llamp us deixarà secs com pell de conill si no em deixeu lliure ara mateix... ara mateix!!.*

El que semblava una maledicció estovà la mà dels dos homes que no volien complicacions. Favor que feien per, a sobre, embolicar-se en raons. La mare caigué al terra, com tocada per un atac d'histèria. Els dos homes s'apressaren a acompanyar i ajudar als qui seguien camí avall. La Laura va voler consolar la seva mare.

—*Em quedo amb la Tundra. Demà, després de resar un rosari a pare, li posaré la sella a l'euga i aniré allà on vas tu. Preguntant hi arribaré. M'han dit que, a trot viu, amb una jornada en tinc prou. Ara, ves. No fos el cas que no t'esperessin.*

—Tinc por de no veure't més.

—No, mare, demà a la nit estaré amb tu. El dia s'escurça força, espero, tanmateix, arribar-hi abans la fosca.

—No ho sé... però em sembla que m'enganyes.

—Per què havia de fer-ho?.

La pobra Marina, la Marina de c'an Boer, no tingué més remei que creure. A lloms, les dues, de l'euga no arribarien mai i haurien de deixar a l'abandó més de la meitat dels farcells. Es va voler assegurar de reunir-se de nou amb la Laura. Es descordà la cadena d'or que li penjava del coll de la que gronxava una mena de medalla reliquiari.

—Té, Laura. Me la va donar la meva mare quan vaig marxar de casa per casar-me amb el teu pare. La medalla és de Santa Maria de Gerri. Si obres la capseta hi trobaràs una pedra preciosa, un granat amb talla de diamant encerclat d'una anella d'or. És un amulet que em protegeix per a la resta dels meus dies. Te'l pensava donar en morir, però ara te'l poses. Ell et guardarà de tot mal i és la penyora de que ens retrobarem de bell nou.

La Laura se'l posà després de fer un petó a la imatge de la Verge. Amb reverència. Després besà el front de la seva mare.

—Au!... ves-te'n, sinó no t'esperaran. Fins a demà, mare. No tinguis basarda. La Mare de Déu em protegirà.

I així fou com la Laura es quedà sola, ben sola, a Herba-savina, el seu poble. Sola, amb la Tundra i dues gallines que havien quedat a la cort. Per tornar a entrar a casa havia de travessar la porta que, oberta al mur que encerclava el poble, donava pas a l'interior de l'aldea. A tocar de la tàpia i a la ma dreta, s'havia de passar pel davant del cementiri. La noia feu el senyal de la creu. La mort sempre present a les seves vides. Un poble, amb terra sagrada donant la benvinguda, un dia o un altre havia de morir. El dia era arribat.

La Laura el va resseguir tot, a pleret, revivint, en el record, totes i cadascuna de les persones que havia conegut habitant en cada casa. Els sentia riure i plorar, renyir i estimar, cantar i plànyer. Divuit cases, divuit eres, el forn, el molí i l'església amb un campanar desproporcionat d'acord a les dimensions del llogaret. Una àliga reial becotava la campana grossa. Tocava a morts. Astorada, se'n va anar – comes ajudeu-me- cap a casa. A recer de la campana i del cementiri. Ella tenia ganes de viure. Encendria unes buscalles i esperaria, ben calenteta a la cuina, davant la llar encesa, la caiguda de la fosca.

Abans, però, baixà a l'era vejant si, al ponedor, les gallines hi havia deixat un parell d'ous. Només en va

trobar un. El va posar al caliu. La seva mare li havia deixat un bon tros de xolís i una llesca generosa de pa, dels de dos quilos. Res més. Volia que la xiqueta sortís, com més aviat millor, per retrobar-se.

Mentre es sucava l'ou, es gronxava en un balanci davant el foc veient com ballaven les espurnes. Les campanades a morts donaven solemnitat a l'escarransit sopar. Va anar al llit aviat. Abans, però, va tornar a l'estable a donar un mos d'herba seca a la Tundra i apropar-li el que quedava d'aigua en una galleda. No tenia ganes de menar-la a abeurar a la font. Encengué el llum d'oli. A Herba-savina no hi ha arribat mai la línia elèctrica. Abans de tapar-se amb una manta, bufà la flama de la llàntia. Les campanades, cada cop més espaiades, li feien de cançó de bressol. Li costava agafar el son.

Quan ja no va poder aguantar més, malgrat el silenci total que regnava al poble i de que, en un cel ben fosc encara, s'hi passegessin alguns estels despistats, s'aixecà del llit. Massa gran la casa i trobava massa gran el minúscul poble. No podia més. Es desprengué de la camisa de dormir i quedà ben nua, coberta, només, pel reliquiari d'or que l'havia de protegir. Obrí l'armari i trobà una casulla blanca, de fil, que havia estat de la seva mare i que havia amagat per a que no se l'endugués. Se la posà. Era llarga fins els peus i amb un discret escot en forma de punxa. Al seu voltant i al dels punys, un brodat senzill. Amb fil d'or.